

Forfatter: Oehlenschläger, Adam

Titel: Poetiske Skrifter V

Citation: Oehlenschläger, Adam: "Poetiske Skrifter V", i Oehlenschläger, Adam: *Poetiske Skrifter V*, udg. af H. TOPSØE-JENSEN, 1926-1930, s. XIV. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-oehl05val-shoot-idm139703313446064.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Poetiske Skrifter V

II.

Den bebudede Fortsættelse »Hrolf Krake« lod længe vente paa sig. Ifølge Hauchs Meddelelse til Liebenberg havde Oehlenschläger tænkt sig at udarbejde det nye Værk i »store Romancer, af og til forbundne med prosaiske Stykker i den gamle Sagastil«. Af denne Plan er ingen Penneprøve bevaret; maaske er den aldrig kommet længere end til en mundtlig Drøftelse mellem Mesteren og hans beundrende unge Lærling. To Aar senere maa den være opgivet, thi i Sommeren 1816 tog Digteren fat paa »Hroars Saga«. Derimod findes der mellem hans Papirer paa Det kgl. Bibliotek to interessante Skuespiludkast, der behandler den store Heltekonge og hans Kreds; desværre er det næppe muligt med Sikkerhed at bestemme deres Plads indenfor Perioden 1814-1827, men de ligger dog vist nærmere det sidste Tidspunkt end det første.

Det første og det største, hvoraf et fuldstændigt Scenarium samt en lille Stump af Dialogen (Begyndelsen af første Akt) er bevaret, kaldes »Hrolf og hans Kæmper, et heroisk Skuespil«. Rammen er en noget besynderlig og lidt tynd Eventyrhandling: Hrolfs Lykke beror paa Fundet af tre heldbringende Ædelstene; det viser sig at være de tre djærve Kæmper Bjarke, Hjalte og Viggo. Og Spillet ender med stort Forlovelsestableau, hvor Hrolf forenes med den skønne Jarledatter Drifa. Men i de fem Akter er der indflettet en lang Række Hovedoptrin xv fra »Hrolf Krakes Saga«, som senere kommer igen i Heltedigtet: de tre Heltes Ankomst til Lejre og Optagelse mellem Hrolfs Kæmper; Bjarke fælder Uhyret, der hvert Aar hjem søger Kongsgaarden; Hjalte drikker Heltestyrke af Bjørneblodet; Viggo giver Hrolf Tilnavnet Krake. For egen Regning har Digteren tilføjet Kærlighedshistorien med Drifa samt en Episode med Bjarkes Broder Elgfrøde, en norsk Skovrøver, der forbereder et Overfald paa Hrolf, men overmandes af Hjalte og dømmes til Døden af sin egen Broder. Baade Drifa og Elgfrøde kommer igen i Eposet, selv om Digteren dér fortæller nye Historier om dem. Hrolf selv er den samme forstokkede Rationalist, som vi senere møder. Bekymrede Folk klager over hans »Atheismus«.

Oehlenschläger har alligevel ikke følt sig tilfreds med denne Plan. Rimeligvis ganske kort Tid efter har han nemlig noteret Hovedpunkterne op til en femakts Tragedie. Den begynder med Hjartvars og Skuldes Hævnplaner; hun fortæller, at hendes Moder har aabenbaret sig for hende i Badehuset og har ægget hende. Dernæst skildres Bjarkes Besøg i Fiskerhytten; hans og Hotturs Møde (Hottur har forelsket sig i den skønne Drifa og er gaaet til Kongen for at gøre sin Lykke). Hottur indlægger sig Ry ved at fælde Elgfrøde, men opdager desværre, at Kongen er hans lykkelige Rival; for at trøste sig gaar han til en Frille, og her kaldes han ud til den store afgørende Kamp. Imens har Hjartvar fra et Baghold stukket Hrolf ned, og Drifa har fældet Skulde; Hjartvar sejrer, »holder sit Triumftog« - og dræbes af Viggo.

Ogsaa dette Udkast blev kasseret; sikkert for en xvi stor Del af Pietetsfølelse overfor Ewalds Minde; Oehlenschläger satte hans »Rolf Krage« højst af hans dramatiske Arbejder. Og der er næppe Grund til at sørge herover; thi i Stedet for en halvgod Tragedie af den Type, vi kender fra Digterens senere Produktion, har vi faaet et kraftigt og djærvt Heltedigt, som momentvis hæver sig til stor Poesi, og som helt igennem er en lødige Prøve paa Oehlenschlägers Kunst fra hans ældre Dage. Det er skrevet Efteraar 1827-Foraar 1828 og udkom i November det sidstnævnte Aar.

Oehlenschläger har flittigt studeret sine gamle Yndlingsbøger til det nye Værk. Dets Hovedkilder er Vedels Saxo-Oversættelse og »Hrolf Krakes Saga« hos Bjørner. I den prosaiske Edda har han fundet to smaa Kapitler af den tabte Skjoldungesaga, hvoraf han har noteret sig Adils Kamp paa Venerns Is med Kong Ale og Skildringen af Hrolf, der springer over Ilden-Episoden er adskilligt bedre fortalt her end i det tilsvarende Stykke af Hrolfssagaen. Endelig har han læst Ynglinge-Saga i »Heimskringla«, hvor Adils Død berettes; fra den har Vøggur sin Viden, naar han med rivende Tungefærdighed opramser Ynglingedrotternes Historie. Herfra hentes ogsaa mytologiske Enkeltheder om Odin og om Gefion, medens Digtets mange karakteristiske Smaatæk om Gudedyrkelse, om Hekseri og om Trolddom næsten alle stammer fra Suhms »Om Odin«. Ewald mærkes i de værdige Ægtefæller Bjarke og Rude (6. Sang), som morede den respektløse Heiberg; og han har Æren for Signe, der bliver Hjaltes Brud; en Opfindelse, som Oehlenschläger allerede i sin Forelæsning over »Rolf Krage« paaskønnede:

xvii

»Her har han virkelig brugt det Ideale paa en skøn poetisk Maade, og forvandlet Signe fra Hjaltes letfærdige Frille til hans uskyldige, elskværdige Brud. Denne Forandring strider ikke engang med den gamle Tid (men kun mod Fortællingen), da vore Forfædre som bekiendt havde en ubetinget Agtelse og Kiærlighed for Qvinden.« Det virker derfor noget forbavsende, naar Hjalte svarer paa sin døende Bruds Bebrejdelser for at have stukket hende ned med den forsorne Bemærkning: »Ei tænker man paa Alt!« Men denne lille Enkelthed viser morsomt Oehlenschlägers Troskab overfor sine Kilder: han har trofast noteret den fra Sagaen uden at tænke over, at Situationen ikke er den samme længer. Dér siger Hjalte Replikken til sin letfærdige Frille - efter at have bidt Næsen af hende! Vøggur, som hverken hos Saxo eller i Sagaen hører til Kongens udvalgte Kæmper, er helt bestemt af Ewalds Opfattelse, og fra ham stammer ogsaa det vigtige

Træk, at Hjartvar dræber Hrolf for at hævne Skuldes Død. Hos Saxo omtales hendes nærmere Deltagelse i Kampen ikke; i Sagaen, hvor hun er Hovedmodstanderen, da Hjartvar selv falder, overlever hun Hrolf.

Men først og fremmest bygger Oehlenschläger paa Saxo og Sagaen. Helst følger han den første; hans voksende rationalistiske Uvilje mod det eventyrlige og overnaturlige har gjort ham skeptisk overfor den islandske Fortællers altfor livlige Fantasi. Med Støtte i Saxo forvandler han Sagaens fantastiske Havuhyre (som endnu forekommer i det første Skuespiludkast) til en Bjørn, og i Stedet for Sagaens udviklede Spilfægteri - se nærmere herom xviii i Noterne - indsættes det psykologisk rigtige og digterisk skønne Træk, at Fosterfaderens Livsfare pludselig faar den forsagte Hottur til at glemme sin egen Frygt, saa at det virkelig bliver ham, der fælder Bjørnen. Fra Saxo har Digteren den virkningsfulde Episode med Agnar Ingilsøn; Hrolfs gavmilde Modtagelse af Vøggur fortælles med ham som Kilde; herfra véd han, at Yrsa følger med sin Søn tilbage til Lejre. Og i den storslaaede Skildring af Hrolfs sidste Kamp er store Partier næsten ordret hentede fra den sobre danske Krønikeskriver. Men morsomt nok, selv om Oehlenschläger tog Afstand fra Sagaen, har han dog villet vise, at han meget godt kendte dens besynderlige Historier om Bjarkes Fylgie, der i Bjørneham kæmpede for Hrolf, og om Skuldes Tryllegalt, hvis Børster udskød Pile mod de Danske, og i en Parentes indfletter han derfor denne Version af Begivenhederne (S. 346). Det er næsten som Herodot, naar han refererer sine forskellige Hjemmelsmænds indbyrdes modstridende Beretninger.

Udover Skildringen af den sidste Kamp giver Saxo ikke ret meget. Hans Skildring af Besøget hos Adils har Oehlenschläger ikke kunnet bruge; her var der ganske anderledes Liv og Spænding over Sagaens og den prosaiske Eddas Beretning. Og som Rejsen til Adils og de spændende Begivenheder i Upsala er hentet fra Sagaen, saaledes har den ogsaa ydet de raske Fortællinger om Heltekredsen omkring Hrolf: Bjarke, Hjalte og den ærlige Hædersmand Svipdag. Den er Hovedkilden for de tre første samt ottende og niende Sang.

Oehlenschläger kan spolere Pointen i en enkelt xix Historie, som det er Tilfældet i Episoden med den gaadefulde Bonde, der er Odin selv. Og et enkelt Sted kan et glimrende Emne blive til det rene Ingenting under hans Haand. Situationen, hvor Hrolf saar Guld paa Fyrisvold, er i Kilderne af mægtig legendarisk Kraft; Stykke for Stykke kastes Skattene under den spændende Forfølgelse for at sinke den gerrige Adils; tilsidst maa Pragtstykket, Ringen Sviagris, ofres. Hos vor Digter arrangerer de gode Kæmper nok saa upraktisk hele Stadsen paa en Gang paa et Par Buske, som var det Juletræsdynt. Men gennemgaaende gælder det ogsaa »Hrolf Krake«, at Digtet er bedst, hvor Kilderne yder Digteren et bestemt Udgangspunkt. Bortset fra den fortrinlige første Sang, der giver en glimrende Optakt til det raske Heltedigt, er alle de selvopfundne Partier svage, selv om de kan indeholde virkningsfulde Enkeltheder: Skuldes Drømmerejse til Loke, Hjartvars og Skuldes første Møde o. s. v. Værst er den i enhver Henseende gyselige Historie om Drifa. Man mærker, at Digteren har haft Vanskelighed ved at finde Stof nok til at fylde de reglementerede 12 Sange.

En følelig Skavank ved Værket er naturligvis Hovedpersonen, Kong Hrolfs fattige Karakteristik. I det store og hele er han en kedelig Gentagelse af den adskilligt mere levende Hroar i »Hroars Saga« (hvorfra ogsaa Uviljen mod den fordægtige Gejstlighed er overtaget). De faa Øjeblikke, hvor han imponerer ved Kraft og Myndighed, kan Digteren takke sin Troskab mod Kilderne for; hans Karakters Grundtræk: Sentimentalitet og fladbundet Rationalisme er derimod Pletter af den ældre Oehlenschlägers fortyndede Humanisme. Paa irriterende xx Vis bortforklarer denne Rationalisme alt, hvad der ligger i Eventyrets Halvmørke i Handlingen, som f. Eks. Mødet med Odin; en hel lang og ellers overflødig Sang (om Bjarkes Brødre, der nu i Modsætning til Sagaen og til Dramaplanerne er blevet yderst agtværdige Personer) anvendes til at klemme Livet af den sælsomme Historie om Bjørnen og dens tre Sønner. Sit mest typiske Udtryk faar Hrolfs Fornufttro i Katekisationsscenen, hvor Kongen svarer sine Kæmper, omtrent som Faust svarer Gretchen hos Goethe - men rigtignok uden en Antydning af Ironi fra Oehlenschlägers Side, og hvor de tapre Helte tager Sagen til Efterretning med Ord, der er et værdigt Sidestykke til Margaretes:

Das ist alles recht schön und gut;
Ungefähr sagt das der Pfarrer auch,
Nur mit ein bisschen andern Worten.

Imidlertid - Værkets godtkøbs Filosofi bør ikke svække Indtrykket af dets store digteriske Værdier. J. L. Heiberg begik en stor Uretfærdighed, da han med sin vrangvillige Analyse bragte det i Miskredit, og senere Kritikere har da ogsaa søgt at vække ny Interesse for det. Uagtet dets iøjnefaldende Mangler hører det alligevel med i Rækken af vore fornemste fortællende Digte, og i folkelig Kraft er kun faa Guldalderværker dets Lige.

Det folkelige har Digteren lært hos Homer, og det mærkes derfor helt ud i Digtets Billedsprog, som overalt søger at gøre det sjældne og det store simpelt og let fatteligt ved at oplyse de heroiske Bedrifter ved ganske jævne Sammenligninger fra Hverdagslivets Omraade. Bjarke staar op imod sine xxi Modstandere som et Pindsvin, der rejser Børster. Skulde, der forstyrres i sit blodige Offer, ligner en Ravn, der maa slippe Byttet, naar den ser Bonden nærme sig. Tryllesværdet drages af Klippen, som man trækker en Rod af den skøre Jord; Bjarke tømmer Hornet som en Eg, hvis Blade suger Regnen. Kæmperne, som i flere Aar har nydt Fredens Goder, sammenlignes med dovne, forædte Hunde; i Kampen lignes de ikke blot ved Høstkarlen, der

mejer sine Ax, men ogsaa - virkningsfuldt - med Bonden, der kløver Brænde. Stilen er helt igennem præget af en afgjort Realisme, der ikke viger tilbage for det hæslige. Man tror næppe, at det virkelig er Oehlenschläger, naar man i et Skænderi hører Bjarke aflevere følgende Salut til Agnar: »Som paa en opbragt Kvinde det flyder af din Mund, som Muddervand af Pølen.«

Med denne djærve Realisme, der løftes af et godt Humør og krydres med Ordsprog og Fyndord, fortælles de gæve Heltens Liv og Færden - uden nogen forskønnende Idealisering. Ypperligt er straks Indledningsbilledet af de drukne Kæmper i Kongshallen, som graadigt slider Kød af Benene med Tænderne og derefter hugger hinanden de afgnavede Knogler i Hovedet. Med uforfærdet Saglighed skildres den store Tvekamp mellem Bjarke og Agnar, hvis Knokkelfingre griber som Tænger om Spydet, og vi spares end ikke for at se det afhuggede Hovede med dets i Døden hæsligt stivnede Grin. Modsætningen til »Helges« høje Skønhedsverden møder os morsomt i Digtets Skildringer af Havfruer, som sikkert kommer den folkelige Forestilling adskilligt nærmere ved Fremhævelsen af den groteske Hæslighed xxii (se 4. og 10. Sang). Højt naar den store Scene med Ildrøven hos Adils: det vældige Baal, hvor svære Brændeknuder fortæres som Halm; Heden, som faar Tjæren paa Væggens Bjælker til at koge; Ilden, der æder sig nærmere og nærmere Kæmperne, indtil den pragtfulde Slutning, hvor Hallen brænder - rødgrøn med gule Strimer slaar Flammen op mod Nattehimmels Mørke, og gennem den tætte graa Røg aner man Stjernerne.

Sansen for den karakteristiske Detalje gaar igen i Personskildringen. Adils er tegnet med et Par Streger: rynket Ansigt, tyndhaaret, tyndt hvidt Skæg. Kæmperne staar tydeligt for Øjet: den firskaarne Bjarke, tyk og godmodig; den brutale, lavpandede Hromund; den barske, enøjede Svipdag. Med vældig Fantasi er Agnar gjort: det ildrøde Haar, den lange Hage og de smalle Læber svarer præcist til den hovmodige Brovten, som er den ætstolte Slagsbroders Væsen. Sørøvernes Forbryderfjæs er lyslevende skildret: de graablege Kinder med de hæslige Skrammer i de gustne Ansigter; omvendt er det ikke ydre Træk, men den velsignede Appetit som gør, at man husker de to norske Brødre, der rigtigt lader Maden vederfares Retfærdighed efter heldigt at have undgaaet Galgen.

Særlig Umage har Digteren gjort sig med Skulde og Hjartvar. Den første er en Fortsættelse af det glimrende Portræt i »Hroars Saga«: den lumske og kæln Kattenatur, opfattet med en vis liberal Sympati af Digteren (se den dristige Scene, hvor Skulde bedaarer Hjartvar). Og i det uelskværdige, men aandfulde Billede af Hjartvar: den kolde Laps, forfængelig, drillelysten, kan man ikke undgaa med xxiii Vilh. Andersen at genkende J. L. Heibergs Træk. Oehlenschläger kunde ikke udtrykke sin Hjertensmæning om sin »Fjende« fyndigere, end det er gjort med Svipdags Ord:

I ham er ingen Alvor, saalidt som ægte Spøg.
I kan afskrælle Hjartvar Blad for Blad, som et Løg,
Og finder ingen Kiærne. Hans Aand er klar som Vand;
Selv farveløs, modtager den Farven ved sin Rand
Af hvad den kommer nærmest: grøn, rødlig, sort og blaa.

Og maaske kan Heibergs skrappe Recension opfattes som en velment Tak for sidst.

Den samme Realisme behersker ogsaa de bedste af de Landskabsbilleder i stor Stil, som pryder Digtet. Højdepunktet er Beskrivelsen af Tordenvejret og af Sommeraftenen, hvor Hjartvar sejler til Lejre. I dem begge følges en Bevægelse i alle dens Led; hver Farvnuance iagttages omhyggeligt. I det første Billede ser vi de sortegraa Skyer langsomt dække Himlen; tilsidst er der af Sollyset kun »en lang Blodstraale« tilbage. Nu skifter Himlen Farve, bliver brandrøddig, mørkegul. Fuglene søger Ly; Vindstødet, der varsler Uvejret, suser gennem Egene og rejser Søen - og saa følger den vældige Udløsning med Lyn paa Lyn, medens Bølgerne »groer fra Tuer op til Bakker« (4. Sang). I det andet Billede sejler Snekken for en sagte Vestenvind langsomt ind ad Fjorden, medens den nedgaaende Sol tænder Purpurfarver baade paa Himmel og paa Hav. Da slukkes Farverne; de grønne Træer tegner sig sorte mod Horisonten; de blaa Bølger faar et blygraat Skær. Og gustengul hæver Maanen sig, indtil den pludselig straaler klar og prægtig paa Himlen, lyser over de dunkle Skove og bygger sin Sølvbro over det xxiv krusede Vand (10. Sang). I malerisk Fantasi taaler disse to Episoder Sammenligningen med de med Rette berømte Naturskildringer i Ungdomsdigte som »Løveridderen« og »Valravnen«.

»Hrolf Krake« er intet pletfrit Mesterværk som »Helge«. Imod den kernefulde Beretning og Skildringernes maleriske Kraft kontrasterer ubehageligt Refleksionernes humanitære Flovhed. Men det viser os nye Sider af Oehlenschlägers Kunst paa et Tidspunkt, hvor den ellers er ved at stivne i Manér, samtidig med at det tjener til at bekræfte Sandheden af, at den episke Digtning var hans egentlige Omraade. Det rummer svage Partier og ligegyldige Partier. Men Afsnit som Hotturs og Bjarkes Ankomst til Lejre, Agnars Fald, Besøget hos Adils og den sidste vældige Kamp er frit og smukt fortalt af en stor Mester. Hertz havde Ret, naar han lod sin Knud Sjællandsfar sige:

Ved Himlen I dette Digt er godt!
Vel kan Kritiken over Meget klage,
At Meget falder smaaligt, om ei smaat -

Men der er nok, der bli'er tilbage !
Jeg seer, hvis mig bedrager ej mit Syn,
Af Helges Digter Glimt deri og Lyn.